

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

ФІЛОСОФІЯ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до курсу

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей 104 Фізика та астрономія, 111 Математика, 113 Прикладна математика, 122 Комп'ютерні науки, 123 Комп'ютерна інженерія, 126 Інформаційні системи та технології факультету математики, фізики та інформаційних технологій

Одеса
ОНУ імені І. І. Мечникова
2026

УДК 1:001;001.8
Ф561

Укладач:

І. І. Старовойтова, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії.

Рецензенти:

Ю. А. Ніцук, доктор фізико-математичних наук, професор, декан факультету математики, фізики та інформаційних технологій;

Л. Я. Мартинович, старший викладач, заступник декана зі спеціальностей «Комп'ютерні науки», «Комп'ютерна інженерія», «Інформаційні системи та технології»;

Є. М. Страхов, кандидат фізико-математичних наук, доцент, заступник декана зі спеціальностей «Математика»; «Прикладна математика».

Рекомендовано вченою радою факультету історії та філософії

ОНУ імені І. І. Мечникова.

Протокол № 6 від 17 березня 2025 р.

Ф561 **Філософія** [Електронний ресурс] : електрон. метод. рек. до курсу для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти спец. 104 Фізика та астрономія, 111 Математика, 113 Прикладна математика, 122 Комп'ютерні науки, 123 Комп'ютерна інженерія, 126 Інформаційні системи та технології ф-ту математики, фізики та інформ. технологій / уклад.: І. І. Старовойтова. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2026. 44 с. 0,8 МБ.

Запропоновані здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти для самостійної роботи методичні рекомендації з обов'язкового курсу «Філософія» складено відповідно до ОПП спеціальностей факультету математики, фізики та інформаційних технологій з урахуванням досвіду сучасного викладання філософії у класичних університетах України та включають до себе програму курсу, плани семінарських занять, рекомендовану література та електронні інформаційні ресурси, питання підсумкового контролю, питання для самостійної роботи та рекомендації щодо їх виконання.

УДК 1:001;001.8

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО КУРСУ	4
2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ПРОГРАМА КУРСУ	6
3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НИХ	14
4. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НИХ	28
5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ТА ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ..	32
6. ФОРМИ КОНТРОЛЮ І МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ	35
7. ШКАЛА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ	39
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА, МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ	40

ПЕРЕДМОВА

Запропоновані здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти для самостійної роботи **методичні рекомендації** з обов'язкового курсу «Філософія» складено відповідно до ОПП спеціальностей 104 – Фізика та астрономія, 111 – Математика, 113 – Прикладна математика. 122 – Комп'ютерні науки, 123 – Комп'ютерна інженерія, 126 – Інформаційні системи та технології факультету математики, фізики та інформаційних технологій з урахуванням досвіду сучасного викладання філософії у класичних університетах України та включають до себе програму курсу, плани семінарських занять, питання для самостійної роботи й підсумкового контролю та рекомендації щодо їх виконання, форми, методи та критерії оцінювання, рекомендовану література та електронні інформаційні ресурси.

1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО КУРСУ

Курс «Філософія» присвячено аналізу філософських проблем історично вищих типів світогляду людей, теоретичного світорозуміння, систем загальних теоретичних поглядів на світ, місце в ньому людини, узагальненню різних форм відношення людини до всесвіту. Сучасний період масштабних завдань та великих звершень потребує професійно підготовлених фахівців, здібних до продуктивної праці в самих різних сферах народного господарства в умовах зміцнення українського державного суверенітету – ринкової економіки. Сучасний фахівець – не лише грамотний виконувач, але й ініціативний підприємець, керівник, здібний до усвідомленої, розумної орієнтації в навколишній дійсності.

Здібність до розумного мислення у людини не є природною – цьому треба навчитися. Кращою школою розумного мислення є освоєння вищих досягнень філософської культури. Шляхи філософії до глибини людського буття пропонує багато того, що невідомо повсякденному сенсу.

1. Курс «Філософія»:

- сприяє засвоєнню загальних закономірностей розвитку буття, опанування проблем пізнання, розуміння відношення людини до світу, усвідомлення смислу життя людини, мети, ідеалів та цінностей суспільства;
- дає уявлення про світ у найбільш загальних закономірностях, що розглядається під кутом зору суб'єктно-об'єктного відношення; філософська культура постає як спосіб осмислення об'єктивної та

- суб'єктивної реальності в її соціально-історичних засадах, проблематиці, провідних методологічних принципах та інтерпретаційних можливостях;
- надає можливість визначенню власного типу світогляду, поглиблює здатність застосовувати основні надбання філософії для розбудови власної свідомості та культури мислення; прагне відтворенню готовності до критичного аналізу різного роду міркувань, до публічних виступів, аргументації, ведення дискусії і полеміки;
 - формує здатність до самостійного прийняття рішень і вирішення проблем, до вміння визначати власний сенс життя та ціннісні пріоритети як частину світоглядних установок;
 - визначає філософське розуміння ставлення людини до суспільства, що переймається проблемами самовизначення особистості в системі соціальних відносин, освідомлення себе, як члена суспільства, громадянина своєї держави, своєї ролі та міри відповідальності в життєдіяльності суспільства на рівні індивіда, сім'ї, різноманітних спільнот, безпосереднього спілкування у міжнаціональних, міждержавних, релігійних стосунках.

2. Філософія розглядається як дискурсивна практика, що походить від специфіки і конкретно-історичних форм освоєння світу людиною і водночас характеризується відносною автономією від цивілізаційного процесу в якості царини свободи людського духу. З огляду на це до предметної сфери курсу входять також питання щодо сенсу і специфіки філософського пізнання та його призначення, головних питань фундаментальних філософських учень. Філософська проблематика курсу спирається на гуманітарний аспект загальнонаукового і спеціально-наукового знання дисциплін, що вивчають здобувачі.

3. Філософія – особливий засіб духовного освоєння світу, теоретично сформульований світогляд. У світогляді поєднані особливості емоційного, психологічного та інтелектуального відношення людини до світу і його почуття і розум, сумління, знання та оцінки. Світогляд – ядро індивідуальної та суспільної свідомості. Воно визначає принципи поведінки і діяльності людини, формує його ідеали, моральні норми, соціальні та політичні орієнтації.

Філософія не тільки теоретичне світорозуміння, але й загальний метод пізнання. Вона дає теоретичне узагальнення практичної діяльності людей та даних наук про світ та людину, результатом якого є особливе, якісно нове філософське знання про форми узагальнення.

4. Філософія вивчається на усіх факультетах університету у відповідності до визначених годин і за учбовими планами. Курс викладається на очній і заочній

формі навчання і передбачає лекції, семінарські заняття та організацію самостійної роботи.

- Словесні (лекції; пояснення, бесіди, дискусії).
- Наочні (мультимедійні презентації) за допомогою використання комп'ютерної техніки й комунікаційних платформ Zoom, Classroom, Viber, Telegram.
- Практичні (опрацювання лекційного матеріалу та довідкової й додаткової літератури, складання конспекту з першоджерел і тематичного словника, оформлення таблиці з узагальненням інформації щодо розвитку історії філософії).
- Передбачається проведення очних та онлайн консультацій за розкладом.

5. Навчальна лекція, як важливий вид занять з філософії, виконує у викладанні інформаційну, світоглядну, логіко-методичну і методологічну функції. Семінарські заняття і індивідуальні співбесіди проводяться в навчальних групах з метою розширення і поглиблення знань здобувачів, засвоєння ними вмій та навичок самостійного творчого мислення. Семінарські заняття і індивідуальні співбесіди дозволяють викладачу систематично контролювати і спрямовувати самостійну працю здобувачів, виявити рівень знань здобувачів, вивчати їх запити, інтереси, думки.

2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення навчальної дисципліни «Філософія»: сформувати у здобувачів вищої освіти філософську культуру та гуманістичний тип мислення на основі досягнень світової й вітчизняної філософської думки, духовної спадщини українського народу і загальнолюдських цінностей.

Предметом вивчення виступає система найзагальніших теоретичних поглядів на світ, місце в ньому людини, з'ясування різноманітних форм ставлення людини до світу.

Завдання дисципліни

- формування у здобувачів сучасного системного наукового мислення, розуміння історичних типів філософії та філософствування, концепції та напрямків світової та української філософської думки;
- вивчення та засвоєння сутності, змісту та особливостей основних розділів філософії: онтології, гносеології, феноменології, філософської антропології та соціальної філософії;

- формування усвідомлення щодо філософських знань як системи, яка виступає методологічним засобом для досліджень в гуманітарних й природничих науках, зокрема хімії;
- створення умов для формування світоглядно-методологічної культури у здобувачів вищої освіти;
- формування розуміння взаємозв'язку між науково-технічним прогресом та межами екосистем Землі, етичних вимірів професійної діяльності в контексті концепції сталого розвитку.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати:

- основні світоглядні та методологічні засади філософського осмислення дійсності, свого місця і ролі в суспільстві як громадянина та фахівця;
- історичну генезу предмета філософії в історії світової філософії, зокрема вітчизняній;
- філософське вчення про буття, матерію і свідомість; теорію і логіку пізнання, концепції розвитку; філософські питання природознавства, зокрема, фізики, математики та комп'ютерних наук;
- сучасні уявлення про природу, суспільство, їх взаємодію; сутність людини й їх особливості; проблематику сенсу життя та екології людини;
- філософські витoki концепції сталого розвитку, її етичні парадигми та соціальні наслідки автоматизації, рівень впливу людини на довкілля;

вміти:

- застосовувати філософські засоби пізнання, методологічні засади культури, науки й техніки до аналізу проблемних ситуацій і вибору оптимальних рішень у професійній та соціальній галузях життєдіяльності;
- аналізувати події громадського життя, власні ціннісні орієнтації, соціальні настанови, життєві плани і самосвідомість, досягнення науки, техніки і культури взагалі та з точки зору сучасних філософських концепцій;
- оцінювати свої ідеї та вчинки, явища і процеси духовного життя з позицій гуманістичної моралі, естетики та екологічної свідомості, концепції сталого розвитку;
- працювати з філософськими текстами, аналізувати їх та застосовувати у своїй аргументації й відповідно до власної світоглядної позиції;
- застосовувати системний підхід до аналізу проблем, бачити за цифрами та кодом довгострокові соціальні та екологічні наслідки, критично оцінювати технологічні проекти, виходячи з концепції сталого розвитку.

ПРОГРАМА КУРСУ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Становлення та розвиток філософії

ТЕМА 1. Філософія як специфічний тип знання

Світогляд як цілісна система уявлень про світ і місце людини в ньому. Структура світогляду: знання, переконання, цінності та ідеали. Історичні типи світогляду: міфологія як образне сприйняття, релігія як віра у трансцендентне, та філософія як раціонально-теоретичне осмислення буття. Особливості наукового світогляду в епоху постнекласичної науки. Філософія як теоретична основа світогляду та метатеоретичне знання. Специфіка предмету філософії: вивчення загальних закономірностей системи «людина – світ». Основні теми філософського аналізу: відношення мислення до буття, духу до матерії, суб'єктивного до об'єктивного. Типи філософствування: аналітична традиція, феноменологія, екзистенціалізм та сучасний постмодерний дискурс.

Світоглядна та пізнавальна функції філософії. Методологічна функція: роль філософських категорій у формуванні наукових гіпотез та парадигм. Критично-прогностична функція: аналіз підстав знання та передбачення векторів розвитку цивілізації. Соціально-практична та аксіологічна функції: формування ціннісних орієнтирів науково-технічної діяльності. Взаємозв'язок філософії та природничих наук. Філософія як інструмент інтерпретації наукових відкриттів у фізиці, математиці та інформатиці. Концепція «обчислювального повороту» (computational turn) у сучасній філософії. Роль філософської рефлексії у подоланні криз наукових підстав та формуванні міждисциплінарних підходів.

Соціальна спрямованість філософського знання у XXI столітті. Духовно-творча природа філософії як захист від догматизму та маніпуляцій. Загальнолюдські цінності у глобалізованому світі: етика відповідальності, гуманізм та екологічний імператив. Місце філософії у розробці стратегій сталого розвитку та етичного регулювання високих технологій (AI, біотехнології, цифрова ідентичність).

ТЕМА 2. Історичний розвиток світової філософії

Становлення філософського знання: міфоепічні засади та релігійні основи.

Парадигмальність філософського знання: давньокитайська і давньоіндійська філософія.

Загальні особливості, умови формування та етапи розвитку філософії античної Греції. Атомістичне вчення. Класичний етап розвитку античної філософії: антропологічний поворот у філософії Сократа; онтологія (вчення про

ідеї), проблема пізнання, етика та суспільно-політичні погляди Платона; філософське вчення Арістотеля: буття, пізнання, фізика, суспільно-політичні погляди, логіка.

Специфіка філософської думки в період Середньовіччя та її релігійний характер. Апологетика. Патристика. Схоластика і екзистенційно-містична лінія середньовічної філософії. Проблема універсалій: реалізм і номіналізм.

Гуманістичний характер філософії епохи Відродження. Реформація. Філософія Нового часу. Просвітництво і «барокова» філософія. Кордоцентризм Б. Паскаля. Філософське обґрунтування нової картини світу (Бекон, Декарт, Спіноза, Ляйбніц, Локк, Берклі, Юм). Механістичний характер філософії XVIII ст. Класична німецька філософія: філософські позиції І. Канта, Г. Гегеля, Л. Фейєрбаха.

ТЕМА 3. Сучасна світова філософія. Філософська думка в Україні

Філософія XIX ст. Програма радикального оновлення філософії – марксизм (Маркс і Енгельс), позитивізм, філософія життя (А. Бергсон, Ф. Ніцше, А. Шопенгауер). Екзистенціальна філософія. Становлення філософської антропології. Персоналізм. Неотомізм.

Сучасна світова філософія. Філософія модерну і постмодерну. Постпозитивізм та аналітична філософія. Радикальне оновлення філософського дискурсу. Методи емансипації свідомості: феноменологічна редуція Е. Гуссерля, герменевтичне коло Г. Гадамера, деконструкція Ж. Дерріда, негативна діалектика Т. Адорно, епістемологія М. Фуко та ін.

Витоки української філософської культури. Особливості типу української філософської парадигми та її джерела. Філософська культура Київської Русі (Русі-України): основні джерела та ідеї. Становлення українського неоплатонізму XIV–XVI ст. (агіографія, ісихазм, ареопагітизм). Братські школи. Острозький культурно-освітній центр. Українські полемісти. Києво-Могилянська Академія (1701–1818). Г. Сковорода – родоначальник української класичної філософії. Українське Просвітництво. Філософська культура українського бароко.

Академічна філософія в Україні XIX ст. Український романтизм (М. Гоголь, М. Костомаров, Т. Шевченко, П. Куліш, П. Юркевич). Київська екзистенційна філософія XX ст. (М. Бердяєв, Л. Шестов, В. Зеньківський). Філософські ідеї в Україні в кінці XIX – на початку XX ст. (М. Драгоманов, О. Потебня, Л. Українка, М. Грушевський, В. Винниченко, В. Липинський, Д. Донцов). Філософія української діаспори (Д. Чижевський, І. Лисяк-Рудницький, О. Кульчицький та ін.). «Культурне Відродження» 20-х років. Українське філософське Відродження 60-х років. Сучасна українська філософія

– М. Верніков, А. Уйомов, М. Попович, І. Бичко, В. Пролєєв, В. Єрмоленко, О. Забужко. Філософія в Одесі.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Основи філософського розуміння світу

ТЕМА 4. Філософська онтологія: проблеми буття

Онтологія як філософська теорія фундаментальних властивостей та способів існування Всесвіту. Історична еволюція вчення про буття: від античної метафізики (Парменід, Платон, Аристотель) до раціоналістичних моделей Нового часу (монізм, дуалізм, плюралізм). Екзистенціальна онтологія та феноменологічне розуміння буття як горизонту людського досвіду. Світоглядна роль категорії буття у структуруванні наукового знання.

Класична структура буття: буття речей (природи), буття людини, соціальне та духовне буття. Трансформація цих рівнів у сучасній науковій картині світу. Поняття об'єктивної дійсності та дійсності людини: діалектика суб'єкт-об'єктних відносин у квантовій механіці та релятивістській фізиці. Концепція емерджентності: виникнення складних рівнів буття з простих фізичних взаємодій.

Еволюція поняття матерії: від субстанційно-речового підходу до структурно-енергетичного. Матерія як єдність енергії, маси та інформації. Сучасні погляди на природу реальності: цифрова онтологія та концепція Дж. Вілера «Все з біта» (*It from Bit*). Буття як інформаційний процес та проблема обчислюваності Всесвіту (цифрова фізика).

Простір і час як фундаментальні форми існування матерії. Еволюція уявлень від абсолютного простору і часу І. Ньютона до реляційної моделі А. Ейнштейна. Філософське осмислення просторово-часового континууму. Поняття «стріли часу», ентропії та незворотності процесів у сучасній термодинаміці та космології. Рух як спосіб існування буття: від механічного переміщення до самоорганізації складних систем (синергетичний підхід).

Причинність та випадковість: від жорсткого лапласівського детермінізму до ймовірнісних моделей квантової реальності. Поняття системності, структури та закону в природознавстві. Проблема детермінації в алгоритмічних системах та мережевих структурах. Роль категоріального апарату філософії у методологічному обґрунтуванні новітніх фізичних та математичних теорій.

ТЕМА 5. Проблема свідомості у філософії та науці

Трансформація поняття ідеального: від класичної метафізики до сучасної філософії свідомості (Philosophy of Mind). Девід Чалмерс та концепція «важкої проблеми свідомості» (The Hard Problem): чому фізичних пояснень недостатньо для опису суб'єктивного досвіду (*qualia*). Фізикалізм, функціоналізм та елімінативний матеріалізм (Патріція та Пол Черчленд) у поясненні природи ментального.

Деніел Деннет та модель «множинних начерків» (Multiple Drafts Model): заперечення «картезіанського театру» та свідомості як єдиного центру керування. Концепція свідомості як функціональної властивості складної системи. Томас Нагель та межі об'єктивного пізнання: питання «як воно – бути кажаном?». Нейрофізіологічні та соціально-історичні передумови виникнення свідомості у світлі теорії еволюції та сучасних нейронаук.

Сфери свідомості: пізнавальна, емоційна, мотиваційно-вольова. Переосмислення структури психічного: від класичного психоаналізу З. Фрейда (несвідоме, підсвідоме) до сучасних теорій когнітивних систем (Система 1 та Система 2 за Д. Канеманом). Поняття надсвідомого та роль культурних кодів у формуванні вищих ціннісних орієнтирів.

Самосвідомість як механізм моніторингу власних станів. Поняття рефлексії, розуму та інтелекту в контексті обчислювальної теорії розуму. Співвідношення природного та штучного інтелекту. Гіпотеза розширеного розуму (Extended Mind) Е. Кларка та Д. Чалмерса: роль цифрових пристроїв та зовнішніх носіїв інформації у сучасних когнітивних процесах.

Штучний інтелект: історія ідей від Алана Тюрінга до сучасних великих мовних моделей. Дискусія навколо «сильного» та «слабкого» ШІ. Джон Серл та експеримент «Китайська кімната»: аргументи проти розуміння машиною смислів. Проблема екзистенційного ризику та етики ШІ в працях Ніка Бострома. Праксеологія: «використовуючий» та новаційно-творчий рівні практики в умовах автоматизації інтелектуальної праці.

Філософський аналіз ментального здоров'я як цілісності людського буття. Проблема збереження когнітивної свободи та ідентичності в епоху інформаційних перевантажень. Нейроетика: етичні виклики нейротехнологій та фармакологічного покращення когнітивних здібностей. Соціальна екологія духу та стратегії психологічної стійкості (*resilience*) як відповідь на виклики сучасності.

ТЕМА 6. Філософія пізнання (гносеологія та епістемологія)

Пізнання як специфічна форма ставлення людини до світу. Проблема пізнання в історії філософії: поняття про рівні пізнання в античній філософії

(Платон, Аристотель); середньовічні уявлення про рівні та форми пізнання (питання про універсалії); проблема методу пізнання у філософії Нового часу (раціоналізм та емпіризм); теорії пізнання у некласичній філософії. Оптимізм, агностицизм, скептицизм.

Суб'єкт і об'єкт пізнання. Види пізнання: життєво-досвідне, мистецьке, наукове, релігійно-містичне, екстрасенсивне. Рівні та форми пізнання, їх взаємозв'язок. Чуттєвий рівень пізнання та його форми (відчуття, сприйняття, уявлення). Раціональний рівень пізнання та його форми (поняття, судження, умовиводи). Синтезувальний рівень пізнання та його форми (експеримент, досвід, практика). Поняття істини: критерії, теорії (кореспондентська, прагматична, конвенційна, когерентна, регулятивна). Істина і правда.

Методологія пізнання як форма організації оптимально ефективної діяльності людини. Універсально-об'єктивістська (природничо-наукова, гуманітарно-наукова) методологія. «Логіка наукового дослідження» та її етапи (проблема, факт, гіпотеза, теорія, ідея, вищі шаблі систематизації пізнавального процесу).

Виникнення та розвиток природознавства. Самоорганізація еволюційних систем. Роль синергетики у формуванні наукової картини світу. Концептуальна новизна синергетики і її вплив на розвиток природознавства, зокрема, фізики, математики та комп'ютерних наук.

Філософське вчення про розвиток світу. Діалектика як вчення про універсальні зв'язки, зміни та розвиток, її основні закони і категорії та їх значення для аналізу дійсності. Альтернативи діалектики: метафізика як наука і метод, софістика, еkleктика, релятивізм, догматизм. Типи екзистенційної методології (феноменологія, герменевтика, екзистенційно-ментальна).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

Соціальна філософія

ТЕМА 7. Соціальна філософія як теорія та методологія пізнання суспільства та розвиток її проблематики

Поняття «соціального» та специфіка соціального пізнання. Соціальна філософія: її предмет та гуманістична спрямованість. Головні методологічні принципи соціальної філософії, її категорії та функції. Соціальна філософія як методологія суспільних наук.

Історична генеза предмета соціальної філософії. Сучасні соціально-філософські погляди: позитивістська соціально-філософська проблематика (О. Конт, Г. Спенсер); соціальна філософія марксизма (К. Маркс, Ф. Енгельс);

психологічний напрямок (Л. Уорд, Г. Тард, В. Парето); неокантіанство (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт); теорія соціальної дії М. Вебера; Т. Парсонс); теорія коловороту локальних цивілізацій (О. Шпенглер, А. Тойнбі); теоретична соціологія П. Сорокіна; емпірична соціологія та структурно-функціональний аналіз (Т. Парсонс, Р. Мертон); сучасна соціобіологія (З. Фройд, К. Юнг, Е. Фромм, Г. Маркузе); технологічний детермінізм (Р. Арон, У. Ростон, Д. Белл, О. Тоффлер, З. Бзежинський). Розвиток соціальної проблематики в українській філософії.

ТЕМА 8. Філософська антропологія та глобальні проблеми людства

Буття людини як фундаментальна проблема філософії. Проблема визначення сутності людини в історико-філософській думці. Космоцентризм, теоцентризм та антропоцентризм як стратегії окреслення відносин «людина – світ». Перехід від класичного розуміння «людини розумної» до посткласичних концепцій людини як істоти символічної, граючої та самопроектованої.

Філософські, теологічні та наукові теорії антропогенезу. Криза класичних еволюційних теорій та сучасні дискусії: креаціонізм, гіпотеза «тупикової гілки» еволюції та версії позаземного впливу. Світоглядна роль антропоного принципу у сучасній космології: Всесвіт як система, параметри якої зумовлені появою спостерігача. Суттєві характеристики людини: свідомість, творчість, свобода та цілепокладання.

Співвідношення понять «буття», «існування» (екзистенція) та «життя» людини. Цілісна природа людини як єдність біологічного, соціального та духовного рівнів. Категоріальна диференціація: індивід як одиничний представник виду, особа як соціальний суб'єкт, особистість як результат самоусвідомлення, індивідуальність як неповторність духовного світу.

Проблема життя та смерті у філософському дискурсі. Феномен смертності як стимул для пошуку сенсу існування та життєвого самоутвердження. Філософські концепції безсмертя: від релігійного спасіння до цифрового безсмертя та культурної пам'яті. Роль праці, творчості та любові у подоланні екзистенційного вакууму.

Філософія освіти як фундамент розвитку людини в інформаційну епоху. Концепція освіти для сталого розвитку: орієнтація на майбутні потреби суспільства та гармонізацію стосунків із довкіллям. Освіта як процес вироблення нової системи цінностей. Екологія людини: фізичне, психічне та духовне здоров'я особистості в умовах глобальних трансформацій та технологічного тиску.

3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НИХ

Тема семінару № 1

Філософія як специфічний тип знання

Мета: дати уявлення про світогляд, його специфіку та історичні типи; осмислити філософію у системі людського пізнання та духовної діяльності; розкрити предметне поле й функціональне призначення філософії.

Опановуючи літературу до семінару, слід складати тематичний словник основних понять і термінів: світогляд, життєвопрактичний світогляд, теоретичний світогляд, мудрість, міфологія, релігія, філософія, рефлексія, історія філософії, онтологія, натурфілософія, космологія, гносеологія, епістемологія, філософія свідомості, соціальна філософія, філософська антропологія, антропософія, аксіологія, логіка, етика, естетика, філософія релігії, філософія права, філософія історії, філософія техніки та природознавства, есхатологія, монізм, дуалізм, плюралізм, матеріалізм, ідеалізм, раціоналізм, ірраціоналізм, методологія, метод.

План

1. Поняття світогляду: походження, структура, сутність та роль у житті людини.
2. Історичні типи світогляду: міфологія, релігія, філософія.
3. Сутність філософського світогляду. Предмет та основні питання філософії. Структура і функції філософії.
4. Філософія і наука. Місце та роль філософії у сучасному суспільному житті.

Література

1. Бертран Рассел. Мистецтво філософствування. Лекція 1. Мистецтво раціонального припущення. Актуальні проблеми духовності : зб. наук. праць / відп. ред. Я. В. Шрамко. Кривий Ріг : КДПУ, 2017. Вип. 18. С. 81–97.
2. Поппер К. Як я розумію філософію. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Філософські науки, вип.4. Львів, НУ «ЛП», 2006.
3. Петрушенко В. Л. Філософія. Базовий курс : навчальний посібник. Львів : «Новий Світ-2000», 2026. 586 с.
4. Стратегія сталого розвитку: Підручник / [В. М. Боголюбов, М. О. Клименко, Мельник Л. Г., О. О. Ракоїд]. За редакцією проф. В. М. Боголюбова і. Київ : ВЦ НУБІПУ, 2018. 446 с.

5. Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія / пер. з нім. Вахтанга Кебуладзе. Київ : Дух і Літера, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2018. 544 с.
6. Філософія. Навчальний посібник /Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин-Мрачковська, О. Б. Гаєвська та інші. Київ : КНЕУ, 2019. 368 с.
7. Філософія. Хрестоматія: Навчальний посібник. За ред. Дротянко Л. Г., Матюхіної О. А., Онопрієнко В. І. Київ : Вид-во НАУ, 2009. 244 с.
8. Філософський енциклопедичний словник За ред. В. І. Шинкарука. Київ : Видав.гуманітарної літератури «Абрис». Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАНУ, 2002. 744с.
9. Хамітов Н. Філософський словник. Людина і світ / Назіп В. Хамітов, Світлана А. Крилова. 2-ге вид, випр. і допов. Київ : КНТ, 2018. 193 с.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть і охарактеризуйте зміст та основні складові поняття світогляду як інтелектуальної форми людського самоусвідомлення.
2. Охарактеризуйте найважливіші особливості міфологічного й релігійного світоглядів та відмінності від них філософського світогляду.
3. Дайте характеристику співвідношення між собою світогляду та філософії.
4. Дайте відповідь, що таке філософія і які її основні питання.
5. Чому не можна казати про основне питання філософії?
6. Сформулюйте специфіку предмета філософії.
7. В чому проявляється потрійна суперечність ставлення людини до світу?
8. Розкрити зміст основних функцій філософії в житті суспільства.
9. Які галузі складають структуру філософії?
10. Чому філософію не можна звести до статусу конкретної науки?
11. Яке значення має різноманітність філософських систем?

Тема семінару № 2 **Історичний розвиток світової філософії**

Мета: сформувати системне уявлення про предмет філософії, місце у культурі, розуміння основних світоглядних ідей, тенденцій розвитку на кожному історичному етапі, уміти оцінити внесок філософської течії, школи в скарбницю філософських знань.

Готуючись до семінару, складаємо таблицю з розвитку філософії від давнини до сьогодення для усвідомлення специфіки, оригінальності, взаємодоповненості, а також з'ясування рефлексій у сучасному гуманітарному дискурсі.

План

1. Головні періоди розвитку світової філософії до XIX ст.
2. Сучасна світова філософія.
3. Філософська думка в Україні.

	Період (його характеристика й хронологічні рамки)		Мислителі (їх коротка біографія)	Назва твору мислителя та його проблематика (якщо можливо, одразу відмічаємо з якого розділу: О – онтологія, ІФ – історія філософії, С – свідомість, Г – гносеологія, методологія, СФ – суспільство, ФА – людина)
1	Філософія Сходу	Філософія Стародавньої Індії	Назва школи, вчення	Проблематика (з розділів О, ІФ, С, Г, СФ, ФА)
		Філософія Стародавнього Китаю	Назва школи, вчення	Проблематика (з розділів О, ІФ, С, Г, СФ, ФА)
2	Антична філософія		Мислитель, школи, вчення	Твір та його проблематика (з розділів О, ІФ, С, Г, СФ, ФА)''-''-''
3	Філософія Середньовіччя	патристика	(теж саме)-''-''-''	(теж саме)-''-''-''-''-''
		схоластика	''-''-''-''-''-''	''-''-''-''-''-''-''-''
4	Філософія Відродження		''-''-''-''-''-''	''-''-''-''-''-''-''-''
5	Філософія Нового часу	Англійський сенсуалізм	''-''-''-''-''-''-''-'' ''-''	''-''-''-''-''-''-''-''
		Французька філософія XVIII ст.	''-''-''-''-''-''-''-'' ''-''	''-''-''-''-''-''-''-''
		Німецька класична філософія	''-''-''-''-''-''-''-'' ''-''	''-''-''-''-''-''-''-''
6	Сучасна філософія (вказати напрямки й дати їх характеристику)	Позитивізм та його різновиди. Аналітична філософія	''-''-''-''-''-''-''-'' ''-''	''-''-''-''-''-''-''-''
		Екзистенціалізм	''-''-''-''-''-''	''-''-''-''-''-''-''-''
		Структуралізм	''-''-''-''-''-''	''-''-''-''-''-''-''-''
		Прагматизм	''-''-''-''-''-''	''-''-''-''-''-''-''-''
		Фрейдизм та неофрейдизм	''-''-''-''-''-''-''-'' ''-''	''-''-''-''-''-''-''-''
		Герменевтика	''-''-''-''-''-''	''-''-''-''-''-''-''-''
		Феноменологія	''-''-''-''-''-''	''-''-''-''-''-''-''-''
Персоналізм	''-''-''-''-''-''	''-''-''-''-''-''-''-''		

Питання для самоконтролю

1. Назвіть психологічні, гносеологічні та соціальні передумови, які сприяли виникненню філософії..
2. Охарактеризуйте основні ідеї та ідейні здобутки провідних філософських шкіл Стародавньої Індії та Стародавнього Китаю.
3. Дайте характеристику основних етапів розвитку філософії Стародавньої Греції.
4. Порівняйте ідеї Платона та Арістотеля і обґрунтуйте свої висновки.
5. Які концепції світу та його пізнання відстоювали середньовічна схоластика, реалісти й номіналісти?
6. Охарактеризуйте ідейні здобутки Августина Блаженного та Фоми Аквінського.
7. Окресліть провідні ідеї ренесансного гуманізму.
8. Окресліть основні особливості розвитку філософії в епоху Нового часу.
9. Порівняйте основні методологічні ідеї Ф. Бекона і Р. Декарта.
10. Охарактеризуйте спрямованість провідних ідей європейських просвітників (Ж.-Ж. Руссо, Вольтера, Д. Дідро, К. Гельвеція та ін.).
11. В чому полягає філософське новаторство І. Канта.
12. Окресліть основні складові філософської системи Г. Гегеля.
13. Назвіть основні напрями розвитку сучасної філософії (XIX–XXI ст.) та їх суттєві риси.
14. Порівняйте ідеї шкіл позитивізму, виявіть у цих ідеях спільне та відмінне.
15. Які характерні риси притаманні антропологічним напрямам сучасної філософії?
16. Розкрийте зміст та значення ідей феноменології Е. Гуссерля.
17. Охарактеризуйте ідеї основних представників філософії екзистенціалізму.
18. Коротко окресліть провідні ідеї фрейдизму та неофрейдизму, дайте їм оцінку.
19. Як можна оцінити марксизм з точки зору сучасності?
20. Охарактеризуйте основні напрями релігійної філософії XX ст. та виявіть їх соціальні функції.
21. Що таке філософський постмодерн, які тенденції розвитку філософії проявилися в його ідеях.
22. Чим була зумовлена змістована спрямованість філософських міркувань, які ми знаходимо у джерелах Київської Русі (Русі – України)?
23. З яких позицій стверджували ідеї гуманізму видатні українські філософи XV століття?
24. Які філософські ідеї пропагували українські навчальні центри у XVI–XVII ст.?

25. Значення й роль Києво-Могилянської академії.
26. В чому полягає оригінальність філософських ідей Г. С. Сковороди?
27. Як вплинули ідеї німецької класичної філософії на розвиток української філософської думки ХІХ ст.?
28. Як розвивалась філософська думка в Україні у ХІХ–ХІХ століттях?

Тема семінару № 3

Філософська онтологія: проблема буття

Мета: проаналізувати з основні проблеми і поняття онтології.

Опановуючи літературу до семінару, слід скласти тематичний словник основних понять і термінів: онтологія, світ, реальність, об'єктивна реальність, суб'єктивна реальність, буття, небуття, матерія, речовина, явище, сутність, річ, процес, простір, час, поле, рух, спокій, розвиток, феноменологія.

План

1. Історико-філософське окреслення проблеми буття її фундаментальне значення для філософії.
2. Поняття матерії як субстанції та її основні характеристики. Сучасна наука про складну систему організації матерії та її властивості.
3. Рух як невід'ємний атрибут матерії, спосіб її існування
4. Простір і час – форми буття матерії.

Література

1. Петрушенко В. Л. Філософія. Базовий курс : навчальний посібник. Львів : «Новий Світ-2000», 2026. 586 с.
2. Філософія. Навчальний посібник / Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин-Мрачковська, О. Б. Гаєвська Київ : КНЕУ, 2019. 368 с.
3. Філософія. Хрестоматія: Навчальний посібник. За ред. Дротянко Л. Г., Матюхіної О. А., Онопрієнко В. І. Київ : Вид-во НАУ, 2009. 244 с.
4. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
5. Філософія: хрестоматія : у 2 т. Т. 2. Теоретична та практична філософія : навч. посіб. для бакалаврів / О. В. Комар, А. А. Кравчук, О. В. Руденко та ін.; заг. ред. д-ра філос. наук, проф. І. С. Добронравової. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2010. 431 с.

Питання для самоконтролю

1. Чому категорія буття постає вихідною для філософського осмислення світу?
2. Який філософський зміст вкладається у поняття «буття»?
3. Категоріальні визначення буття в історії філософії
4. Які форми буття можна відокремити в процесі філософського розгляду світ?
5. Яке значення має розгляд різних форм буття?
6. Як співвідносяться між собою категорії «буття» і «матерія»?
7. Які властивості світу передаються категорією «матерія»?
8. Як можна визначити поняття «рух», «простір», «час»?
9. Яких специфічних властивостей набирають рух, простір і час на різних рівнях розвитку матерії?
10. В чому полягає відмінність субстанційного і реляційного розуміння простору і часу?

Тема семінару № 4

Проблема свідомості у філософії та науці

Мета: проаналізувати основні проблеми і поняття філософії свідомості.

Опановуючи літературу до семінару, слід скласти тематичний словник основних понять і термінів: абсолюція (або ідеація), душа, ідеальне, мислення, інформація, мова (мовлення), свідомість, онтологічний статус свідомості, предметність, феноменологія, творчість, інтелект, штучний інтелект.

(Штучний інтелект – метафорична назва одного з пріоритетних наукових напрямів, що склався у загальному комплексі кібернетичних досліджень із проблем моделювання процесів мислення, інтенсифікації інтелектуальної діяльності через комп'ютеризацію тих чи тих її видів. Відтак, набуваючи у процесі прискореного розвитку дедалі самостійного характеру, він стає основою високих інформаційних технологій та систем, потужним рушієм історичного поступу людства).

План

1. Поняття свідомості та характеристика її основних функцій.
2. Свідомість в історії світової філософської думки
3. Проблема походження та формування свідомості.
4. Проблеми ШІ (штучного інтелекту), її природничо-науковий, технічний та філософський сенс.

5. Філософія ментального здоров'я та проблема його збереження як важливий виклик сьогодення.

Література

1. Петрушенко В. Л. Філософія: Курс лекцій. Навч. посібн. Львів : «Нов.Світ – 2000», 2026. 586 с.
2. Філософія. Навчальний посіб / Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин-Мрачковська, О. Б. Гаєвська Київ : КНЕУ, 2019. 368 с.
3. Філософія. Хрестоматія: Навчальний посібник. За ред. Дротянко Л. Г., Матюхіної О. А., Онопрієнко В. І. Київ : Вид-во НАУ, 2009. 244 с.
4. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
5. Філософія: хрестоматія : у 2 т. Т. 2. Теоретична та практична філософія : навч. посіб. для бакалаврів / О. В. Комар, А. А. Кравчук, О. В. Руденко та ін.; заг. ред. д-ра філос. наук, проф. І. С. Добронравової. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2010. 431 с.

Питання для самоконтролю

1. Філософський та природничо-науковий сенс категорій «свідомість», «самосвідомість», «інтелект».
2. Філософське розуміння природи і сутності свідомості.
3. Генетична передумова виникнення свідомості. В чому полягає «вторинність» свідомості, її залежність від матерії?
4. Яке співвідношення свідомості з матерією, відображенням, ідеальним?
5. Розрізнення понять «свідомість» і «психіка», сутність людської психіки. Якими якісними ознаками відрізняється психіка людини від психіки тварин?
6. Яку роль в житті людини відіграє несвідоме? З. Фройд та К. Юнг про несвідоме.
7. Процес мислення як результат співвідношення матеріального й ідеального.
8. В чому полягає специфіка творчої діяльності? Кого можна вважати суб'єктом творчості?
9. Соціальні фактори виникнення свідомості. Роль праці і мови у її формуванні.
10. Основні чинники філософії ментального здоров'я.

Тема семінару № 6

Філософія пізнання та методологія наукового дослідження

Мета: розкрити сутність пізнавального процесу та його рівнів; проаналізувати класичні та сучасні теорії істини; осмислити роль синергетики у формуванні сучасної наукової картини світу; вивчити логіку наукового дослідження та діалектичний метод аналізу дійсності.

Опановуючи літературу до семінару, слід скласти тематичний словник основних понять і термінів: гносеологія, епістемологія, суб'єкт і об'єкт пізнання, агностицизм, скептицизм, сенсуалізм, раціоналізм, емпіризм, істина (кореспондентська, когерентна, прагматична), чуттєве та раціональне пізнання, інтуїція, гіпотеза, теорія, синергетика, самоорганізація, біфуркація, флуктуація, діалектика, метафізика, герменевтика, феноменологія.

План

1. Пізнання як специфічна форма ставлення людини до світу. Проблема пізнаваності світу: оптимізм, агностицизм, скептицизм.
2. Структура пізнавального процесу: чуттєвий та раціональний рівні пізнання, їхні форми та взаємозв'язок.
3. Проблема істини у філософії та науці. Критерії істини та основні концепції (кореспондентська, прагматична, когерентна). Істина і правда.
4. Наукове пізнання: логіка, етапи та методологія. Специфіка природничо-наукового та гуманітарного знання.
5. Синергетика як нова парадигма сучасної науки. Вплив ідей самоорганізації на розвиток фізики, математики та комп'ютерних наук.
6. Філософське вчення про розвиток: діалектика, її закони та альтернативи (метафізика, релятивізм, догматизм).

Література

1. Канеман Д. Мислення швидке й повільне. Київ : Наш Формат, 2017. 440 с. (Для аналізу когнітивних аспектів пізнання).
2. Конверський А. Є. Критичне мислення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 370 с.
3. Кун Т. Структура наукових революцій. Київ : Port-Royal, 2001. 228 с.
4. Оліфер, О. (2021). Карл Поппер. Логіка наукового відкриття. Огляд деяких фундаментальних проблем. *Актуальні проблеми духовності*, 22, 170–192. <https://doi.org/10.31812/apd.v0i22.4462>

5. Петрушенко В. Л. Філософія. Базовий курс : навчальний посібник. Львів : «Новий Світ-2000», 2026. 586 с.
6. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
7. Філософія: хрестоматія : у 2 т. Т. 2. Теоретична та практична філософія : навч. посіб. для бакалаврів / О. В. Комар, А. А. Кравчук, О. В. Руденко та ін.; заг. ред. д-ра філос. наук, проф. І. С. Добронравової. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2010. 431 с.
8. Філософія. Навчальний посібник /Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин-Мрачковська, О. Б. Гаєвська та інші. Київ : КНЕУ, 2019. 368 с.
9. Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія / пер. з нім. Вахтанга Кебуладзе. Київ : Дух і Літера, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2018. 544 с.
10. Хамітов Н. Філософський словник. Людина і світ / Назіп В. Хамітов, Світлана А. Крилова. 2-ге вид, випр. і допов. Київ : КНТ, 2018. 193 с.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає відмінність між гносеологією та епістемологією?
2. Які аргументи наводять прихильники агностицизму та як їх спростовує наукова практика?
3. Дайте характеристику формам раціонального пізнання (поняття, судження, умовивід) у контексті математичного мислення.
4. Порівняйте класичну (кореспондентську) та конвенційну теорії істини.
5. Яку роль відіграє інтуїція у наукових відкриттях?
6. Охарактеризуйте основні етапи наукового дослідження: від постановки проблеми до формування теорії.
7. Поясніть значення понять «точка біфуркації» та «нелінійність» для розуміння процесів самоорганізації.
8. Чим відрізняється діалектичний підхід до аналізу систем від метафізичного?
9. У чому полягає сутність герменевтики як методу розуміння текстів та смислів?
10. Як концепції синергетики впливають на моделювання складних процесів у комп'ютерних науках?

Тема семінару № 7

Соціальна філософія: теорія та методологія пізнання суспільства

Мета: розкрити специфіку соціального пізнання та предметне поле соціальної філософії; простежити історичну трансформацію поглядів на суспільство; проаналізувати сучасні концепції технологічного детермінізму та інформаційного суспільства; вивчити особливості розвитку соціальної думки в Україні.

Опановуючи літературу до семінару, слід скласти тематичний словник основних понять і термінів: соціальна філософія, соціум, суспільство, соціальна дія, структурно-функціональний аналіз, позитивізм, марксизм, цивілізаційний підхід, технологічний детермінізм, постіндустріальне суспільство, інформаційне суспільство, соціобіологія, соціальна стратифікація.

План

1. Предмет соціальної філософії та специфіка соціального пізнання. Соціальна філософія як методологія суспільних наук.
2. Історична генеза соціально-філософської думки: від античних моделей до класичних теорій XIX століття (О. Конт, Г. Спенсер, К. Маркс).
3. Психологічний та неокантіанський напрями в соціальній філософії (Г. Тард, В. Віндельбанд, Г. Ріккерт). Розуміюча соціологія М. Вебера.
4. Структурно-функціональний аналіз (Т. Парсонс, Р. Мертон) та теорія соціальної стратифікації П. Сорокіна.
5. Цивілізаційна парадигма в соціофілософських дослідженнях (О. Шпенглер, А. Тойнбі).
6. Теорії технологічного детермінізму та інформаційного суспільства (Д. Белл, О. Тоффлер, З. Бжезінський). Вплив цифровізації на структуру сучасного соціуму.
7. Розвиток соціально-філософської проблематики в Україні: від княжої доби до сучасності.

Література

1. Вебер М. Господарство і суспільство: Нариси з соціології розуміння/ пер. з нім. М. Кушнір. Київ : Вид. дім «Всесвіт», 2012. 1112 с.
2. Тоффлер О. Третя Хвиля. / Пер з англ. А.Євса ; ред. пер. Шовкун. Київ : Вид. дім Всесвіт, 2000. 480 с.
3. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства. Київ : Сфера, 2004.
4. Ролз Джон. Політичний лібералізм / пер. з англ. Олександра Макровольського. Київ : Основи, 2000. 382 с.

5. Петрушенко В. Л. Філософія. Базовий курс : навчальний посібник. Львів : «Новий Світ-2000», 2026. 586 с.
6. Філософія. Навчальний посібник /Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин-Мрачковська, О. Б. Гаєвська та інші. Київ : КНЕУ, 2019. 368 с.
7. Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія / пер. з нім. Вахтанга Кебуладзе. Київ : Дух і Літера, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2018. 544 с.
8. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
9. Філософія: хрестоматія : у 2 т. Т. 2. Теоретична та практична філософія : навч. посіб. для бакалаврів / О. В. Комар, А. А. Кравчук, О. В. Руденко та ін.; заг. ред. д-ра філос. наук, проф. І. С. Добронравової. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2010. 431 с.
10. Хамітов Н. Філософський словник. Людина і світ / Назіп В. Хамітов, Світлана А. Крилова. 2-ге вид, випр. і допов. Київ : КНТ, 2018. 193 с.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає специфіка соціального факту як об'єкта наукового дослідження?
2. Які основні принципи позитивістського підходу до аналізу суспільства сформулював О. Конт?
3. Порівняйте формаційний (марксистський) та цивілізаційний підходи до періодизації історії.
4. Що таке «ідеальний тип» у методології М. Вебера і як він використовується в соціальних науках?
5. Охарактеризуйте теорію соціальної мобільності П. Сорокіна. Чому вона залишається актуальною для сучасного ІТ-середовища?
6. У чому полягає сутність концепції «Третьої хвилі» О. Тоффлера?
7. Як технологічний детермінізм пояснює вплив автоматизації на соціальні інститути?
8. Які особливості української соціальної філософії ви можете назвати (ідеї Г. Сковороди, П. Юркевича, М. Драгоманова)?
9. Охарактеризуйте роль інформації як основного ресурсу в теоріях постіндустріального суспільства Д. Белла.
10. Як сучасна соціобіологія пояснює межі соціального конструювання людської поведінки?

Тема семінару № 8

Філософська антропологія та глобальні проблеми людства

Мета: проаналізувати основні філософські концепції щодо сутності людини та сенсу її буття, визначити особливості кожної з них і показати їх відмінності, показати значущість проблеми життя людини як цінності на індивідуальному та суспільному рівнях.

Проблема людини набуває особливої значущості і актуальності у сучасну епоху, насамперед, у часи військової агресії. Це обумовлено тим, що ця проблема поєднує у собі такі питання як сенс буття, співвідношення біологічного та соціального в людині, проблема цінності людського життя, що має велике значення для формування світогляду, розуміння глобальних проблем людства у філософії, в т. ч. концепції сталого розвитку.

Опановуючи літературу до семінару, слід складати тематичний словник основних понять і термінів: людина, антропогенез, соціогенез, біологічне, соціальне, індивід, індивідуальність, особистість, свобода, сенс життя, цінність, гедонізм, конформізм, альтруїзм, оптимізм, песимізм, творчість, життя, смерть, безсмертя, глобальні проблеми філософії, соціальна справедливість, сталий розвиток.

План

1. Буття людини як фундаментальна проблема філософії. Проблема визначення сутності людини в історико-філософській думці.
2. Філософські, теологічні та наукові теорії походження людини: еволюційні, креаціоністські, інопланетна версія, антропний принцип, гіпотеза тупикової гілки еволюції.
3. Проблема життя та смерті, безсмертя та сенсу існування людини в аспекті життєвого самоутвердження.
4. Глобальні проблеми людства, сталий розвиток та соціальна справедливість.
5. Філософія освіти як розгляд нерозривної єдності розвитку людини і системи освіти. Концепція «Освіта для сталого розвитку».

Література

1. Петрушенко В. Л. Філософія. Базовий курс : навчальний посібник. Львів : «Новий Світ-2000», 2026. 586 с.
2. Стратегія сталого розвитку: Підручник / [В. М. Боголюбов, М. О. Клименко, Мельник Л. Г., О. О. Ракоїд]. За редакцією професора В. М. Боголюбова і. Київ : ВЦ НУБПУ, 2018. 446 с.

3. Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія / пер. з нім. Вахтанга Кебуладзе. Київ : Дух і Літера, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2018. 544 с.
4. Філософія. Навчальний посіб. / Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин-Мрачковська, О. Б. Гаєвська Київ : КНЕУ, 2019. 368с.
5. Філософія. Хрестоматія: Навчальний посібник. За ред. Дротянко Л. Г., Матюхіної О. А., Онопрієнко В. І. Київ : Вид-во НАУ, 2009. 244 с.
6. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
7. Філософія: хрестоматія : у 2 т. Т. 2. Теоретична та практична філософія : навч. посіб. для бакалаврів / О. В. Комар, А. А. Кравчук, О. В. Руденко та ін.; заг. ред. д-ра філос. наук, проф. І. С. Добронравової. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2010. 431 с.

Питання для самоконтролю

1. Специфіка та актуальність філософського розуміння проблеми людини.
2. Розкрийте світоглядні та методологічні функції філософії в осмисленні проблеми людини.
3. Поясніть суть концепцій людини з позицій суб'єктивного і об'єктивного ідеалізму, матеріалізму, натуралізму, соціологізму.
4. Що таке антропосоціогенез?
5. Як співвідносяться в людині природне, суспільне і духовні початки?
6. Обґрунтуйте природність чи штучність походження людини. Яке з них ви вважаєте більш дійсним?
7. Роль мови в процесі антропосоціогенезу.
8. Дати визначення ключових понять теми: людина, особа, індивід, індивідуальність, антропосоціогенез, суб'єктивний та об'єктивний ідеалізм, матеріалізм, діалог, духовність.
9. Охарактеризуйте співвідношення понять буття людини, існування та життя.
10. Наведіть основні характеристики форм людської діяльності.
11. В чому полягає сенс життя?
12. Окресліть філософські аспекти проблеми безсмертя людини.
13. У чому полягає сутність та призначення людини?
14. Поясніть, що таке соціалізація особистості і які її засоби?
15. В чому полягає орієнтація філософії освіти на сучасні потреби суспільства й на вироблення нової системи цінностей?

4. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НИХ

Самостійна робота здобувачів зорієнтована здебільшого на модульно-рейтингову систему оцінювання знань. Вона є складовим елементом університетської освіти та закономірним продовженням аудиторної роботи викладача і студентів.

Форми самостійної роботи різноманітні. Основними з них є:

- вивчення творів представників світової філософської думки, необхідної наукової та навчальної літератури в ході підготовки до семінарських занять, поточного та періодичного контролю;
- робота над таблицею щодо розвитку історії філософії, виступами, повідомленнями, доповідями до семінарських занять;
- участь у наукових конференціях здобувачів та Днях науки.

Ефективною формою самостійної роботи здобувачів є конспект. Ведення конспекту лекцій, а також конспектування рекомендованої додаткової та довідкової літератури до тем курсу дозволить не лише з'ясувати матеріал, що викладається лектором, але й стане вихідним пунктом для підготування до відповідних тем семінарських занять.

Питання, які потребують з'ясування щодо ведення конспекту, конспектування власне творів, а також вирішення інших проблем з курсу, можуть бути розглянуто на лекціях/семінарських заняттях, консультаціях, у ході індивідуальної роботи із здобувачами. На цих заходах систематично здійснюється конче потрібна допомога здобувачам – перевірка конспектів, заслуховування виступів, повідомлень, доповідей з теми, що розглядається, поточний, періодичний та підсумковий контроль всіх видів роботи..

Всі форми самостійної роботи здобувачів взаємопов'язані, доповнюють одна одну і в сукупності забезпечують творче засвоєння філософії, допомагають сформулювати теоретичне мислення й уміння самостійно аналізувати професійні, життєві та інші соціальні проблеми, правильно орієнтуватися в складних умовах сучасного світу.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Становлення та розвиток філософії

1. Що таке світогляд?
2. Що ви знаєте про міфи? Яку роль виконує міф у свідомості людини?
3. Що складає підґрунтя релігійного світогляду? Чому у людини виникає потреба у релігійній орієнтації?
4. При яких умовах у людини виникає потреба у філософії? Як співвідносяться філософія та мудрість?
5. Поясніть різницю між філософським та науковим уявленням про світ?
6. Чи має філософія практичний сенс і в чому це проявляється?
7. «Вічні питання» людського буття, їх відкриття та відповіді на них. Наведіть приклади.
8. Як ви розумієте головні питання філософії?
9. Етапи та їх особливості філософії Давньої Греції.
10. Ідея першоречовини та її наукові наслідки.
11. В чому головні досягнення школи Піфагора?
12. Філософський сенс і наукове значення апорій Зенона для розуміння природи, простору і часу.
13. Стародавні і сучасні уявлення про атом.
14. Діалектика Геракліта, в чому її головний сенс.
15. Чи являється Платон геніальним філософом? Як ви думаєте, чи корисна філософія Платона для сучасної демократії?
16. Основні здобутки філософії Арістотеля: онтологія, логіка, етика, соціально-політичні погляди.
17. Чи має креаціонізм наукове тлумачення?
18. Які філософські джерела монотеїзму?
19. Чому і донині не затихає спор між номіналізмом та реалізмом?
20. Чи дійсно у Середньовіччя філософія була наймичкою богослов'я ?
21. В чому соціальний сенс середньовічної філософії?
22. Які риси середньовічної філософії не втратили своєї актуальності сьогодні?
23. Чому філософія Відродження має переважно естетичний характер?
24. В чому суть ідеї антропоцентризму?
25. Як можна обґрунтувати ідеї виникнення гуманізму?
26. Філософський сенс геліоцентричної системи М. Коперніка.

27. Що являє сильну сторону ідей Д. Бруно про безмежність Всесвіту та різноманітність світів?
28. Філософське значення відкриттів Г. Галілея та І. Н'ютона.
29. Назвіть суспільні риси філософії Бекона і Декарта.
30. Проаналізуйте проблему людини в філософії просвітництва (Ф. Вольтер, Ж.-Ж. Руссо).
31. Поясніть, які філософські засади політичного світогляду Нового часу?
32. Категоричний імператив І. Канта?
33. В чому ви бачите головні досягнення, здобутки ідеалізму Г. Гегеля?
34. Утопічний соціалізм. В чому, на вашу думку, джерела його виникнення?
35. Філософія К. Маркса і Ф. Енгельса як синтез наукового і сучасного розвитку свого часу. Умови виникнення філософії марксизму.
36. Які досягнення філософії життя ви б виділили як необхідні для людей?
37. Чи подолав екзистенціалізм психологізм філософії життя?
38. В чому полягає необхідність герменевтики?
39. Чи дійсно, що лінгвістична філософія відіграла значну роль у виникненні інформатики? В чому це полягає?
40. Назвіть деякі філософські проблеми, які виникли у ХХ ст. в зв'язку з досягненнями науки?
41. Як ви вважаєте, в чому основний сенс філософії Г. Сковороди?
42. На вашу думку, які суспільні риси філософії слов'янофілів та західників?
43. Назвіть характерні риси філософії українських соціал-демократів.
44. Схід та Захід – в чому ви бачите принципову різницю філософських орієнтацій.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Основи філософського розуміння світу

1. Що вивчає онтологія?
2. Як вирішувалась проблема буття в історії філософії?
3. В яких основних формах проявляється буття?
4. В чому полягає відмінність філософського розуміння матерії від природничо-наукового?
5. Як співвідносяться категорії «буття», «матерія», «субстанція»?
6. Може бути розвиток без руху? Як співвідносяться поняття «рух» і «розвиток»?
7. Як розуміються в філософії простір та час?
8. Які основні підходи к розумінню свідомості склалися в філософії?

9. Які аргументи ви наведете для обґрунтування єдності світу?
10. Що таке пізнання та поняття «об'єкт та суб'єкт пізнання»?
11. Які пізнавальні здібності належать людині?
12. Що складає методологію наукового пізнання?
13. Що складає основу будь-якого закону?
14. Про світ судять за теоріями, які в різноманітності своїй суперечливі – чи означає це, що суперечливий сам світ?
15. Обґрунтуйте принципову різницю між матеріальним та духовним.
16. Що, на вашу думку, складає природу ідеального?
17. Що дає єдність суттєвого та раціонального в процесі пізнання?
18. Як ви розумієте інтуїцію?
19. Назвіть, на вашу думку, головні цінності науки.
20. Назвіть методи пізнання на емпіричному і теоретичному рівнях.
21. Як зв'язані індукція та дедукція між собою?
22. Що складає науковість описуючих методів?
23. Які ідеали науки ви знаєте? Хто правий у суперечці фізиків та ліриків?
24. Чим відрізняються філософська віра від релігійної?
25. Чи існує віра в науці і в чому її сенс? В чому різниця між ідолом та ідеалом?
26. Як ви розумієте добро? Назвіть приклади. В чому таємниця краси?

МОДУЛЬ 3

Соціальна філософія

1. Обґрунтуйте, в чому специфіка соціального пізнання?
2. Визначте предмет та функції соціальної філософії.
3. Поясніть поняття «природа», «географічне середовище», «навколишнє середовище». Охарактеризуйте сутність екологічної проблематики.
4. Проаналізуйте поняття «суспільство» та «суспільне виробництво».
5. Сутність та проблеми економічного життя суспільства.
6. Специфіка соціальної сфери життєдіяльності.
7. Назвіть специфічні риси роду, племені, народності, нації.
8. Як ви розумієте поняття «національний характер», «національна психологія», «самосвідомість», «ідентичність».
9. Визначить особливості формування українського менталітету.
10. Згадайте основні складові духовного життя суспільства.
11. Назвіть форми суспільної свідомості і дайте їх коротку характеристику.
12. Обґрунтуйте природність чи штучність походження людини. Яке з них ви вважаєте більш дійсним?

13. Ваше розуміння природного та соціального середовища та їх ролі у формуванні людини.
14. Поясніть, що таке соціалізація особистості і які її засоби?
15. Чи вважаєте ви, що соціальна однорідність суспільства виступає рішучим фактором людської справедливості?
16. Чи є зв'язок між економікою та ідеологією? Проілюструйте це на прикладах.
17. Які проблеми сучасності ви вважаєте найбільш актуальними? Обґрунтуйте відповідь.
18. Який філософський напрям найбільш вам імпонує? Обґрунтуйте свою відповідь.

5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ТА ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Оцінювання знань здобувачів повинно сприяти реалізації низки завдань, зокрема:

- підвищення мотивації здобувачів до системного навчання впродовж семестру та навчального року, переорієнтація їх цілей з отримання позитивної оцінки на формування системних, стійких знань, умінь та навичок;
- відповідність переліку, форм та змісту підсумкових заходів вимогам ЄКТС;
- відкритість контролю, яка базується на ознайомленні здобувачів на початку вивчення навчальної дисципліни з переліком, формами та змістом контрольних завдань, критеріями та порядком їх оцінювання;
- подолання елементів суб'єктивізму при оцінюванні знань, що забезпечується виконанням індивідуальних завдань із застосуванням модульної системи оцінювання;
- розширення можливостей для всебічного розкриття здібностей здобувачів, розвитку їх творчого мислення та підвищення ефективності навчального процесу.

Контроль здійснюється з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності та всебічності.

- *Поточний контроль*: протягом семестру здобувачі готують відповіді на питання з певних тем, що визначені у планах семінарських занять і є обов'язковими для вивчення. Результати виступів, доповідей, повідомлень,

доповнень фіксуються у журналі обліку контролю навчально-виховного процесу і є важливою складовою підсумкової оцінки знань.

- *Періодичний контроль*: оцінювання результатів самостійної роботи.
- *Підсумковий контроль*: для контролю засвоєння даної дисципліни навчальним планом передбачено іспит у вигляді усної доповіді, за результатом якого виставляється оцінка. На підсумковому контролі здобувачі мають відповісти на питання за матеріалами навчальної дисципліни. Обов'язковою умовою допуску до іспиту є відпрацювання всіх семінарських занять.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Світогляд як духовно-практичний спосіб освоєння світу й форма самовизначення людини. Структура світогляду. Історичні типи світогляду: міфологія, релігія, наука і філософія.
2. Філософія та її покликання. Предмет філософії. Місце та роль філософії у сучасному суспільному житті.
3. Парадигмальність філософського знання: давньокитайська і давньоіндійська філософія.
4. Космоцентризм давньогрецької філософії: основні етапи розвитку. Філософія Сократа, Платона, Аристотеля.
5. Головні риси середньовічної філософії та її теоцентризм.
6. Гуманістичний характер філософії епохи Відродження.
7. Філософія Нового часу. (Проблема методу. Філософське обґрунтування нової картини світу (Ф. Бекон, Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. Ляйбніц, Д. Локк, Дж. Берклі, Д. Юм). Філософія Просвітництва.
8. Класична німецька філософія. (Філософські позиції І. Канта. Філософська концепція Г. Гегеля. Філософія Л. Фейєрбаха).
9. Філософія ХІХ ст. Перегляд класичної моделі світорозуміння. Позитивізм. Марксизм.
10. Сучасні соціально-філософські погляди: неотомізм, персоналізм.
11. Відкриття несвідомих поривів у філософії життя: А. Бергсон, Ф. Ніцше, А. Шопенгауер. Становлення філософської антропології.
12. Екзистенціальна філософія: С. К'єркегор, німецький та французький екзистенціалізм.)
13. Філософія постмодерну: феноменологічна редукція Е. Гуссерля, герменевтичне коло Г. Гадамера, деконструкція Ж. Дерріда, епістемологія М. Фуко та ін.

14. Особливості української філософської думки (періоди, напрямки, мислителі та їх ідеї).
15. Філософська думка представників української діаспори.
16. Сучасна українська філософія та філософія в Одесі.
17. Що вивчає онтологія? Категорія буття: особливості та смисл. Проблема буття в історії філософії. Основні форми буття.
18. Поняття матерії та основні форми її існування: рух, простір, час.
19. Проблема свідомості у філософії та науці. Сутність та основні характеристики свідомості. Самосвідомість.
20. Філософське розуміння штучного інтелекту. Історія створення штучного інтелекту. Філософські проблеми, пов'язані зі створенням штучного інтелекту.
21. Пізнання як специфічна форма відношення людини до світу. Об'єкт і суб'єкт пізнання. Рівні та форми пізнання. Пізнання і знання. Проблема істини.
22. Сучасна методологія пізнання. Методологія пізнання як форма організації оптимально ефективної діяльності людини.
23. Наука як форма духовної діяльності та періоди її формування.
24. Онтологія соціального. Специфіка соціального пізнання. Соціальна філософія та її методологічні принципи.
25. Історичний розвиток предмета соціальної філософії.
26. Поняття «суспільство» та проблеми його дослідження. Соціальне буття людини як реальний життєвий процес.
27. Суспільство і природа як підсистеми об'єктивної реальності. Поняття «ноосфера».
28. Сфери життєдіяльності суспільства. Соціальне та економічне життя суспільства.
29. Сфери життєдіяльності суспільства. Духовне та політичне життя суспільства.
30. Людина як філософська проблема. Свобода, вибір, відповідальність – сутнісні засоби реалізації творчої життєдіяльності людини.
31. Антропосоціогенез. Єдність біологічного та соціального в людині. Тема життя і смерті у філософії. Сенс життя людини і людства.
32. Філософія й глобальні проблеми людства.

6. ФОРМИ КОНТРОЛЮ І МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

(у т. ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Критерії оцінювання результатів виконання завдань для самостійної роботи для очної/заочної форми навчання

Самостійна робота	Оцінка за національною шкалою	Кількість балів (о/ф та з/ф)	Критерії оцінювання
Складання таблиці з узагальнення інформації щодо історії філософії	Відмінно	15–20/15–20	Здобувач може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної відповіді; вільно використовує набуті теоретичні знання, філософську й наукову термінологію, проявляє творчий підхід, самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань, вільно використовує інформаційні технології, вчасно виконує завдання
	Добре	9–14/9–14	Здобувач може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; використовує набуті теоретичні знання, філософську й наукову термінологію; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань, вільно використовує інформаційні технології, але допускає несуттєві неточності, вчасно виконує завдання
	Задовільно	4–8/4–8	Здобувач самостійно застосовує алгоритм (методику) виконання завдання, відчуває труднощі у застосуванні теоретичних знань, філософської й наукової термінології, пошуку додаткової інформації, а допущені при підготовці помилки не дають можливості зробити правильні висновки; завдання виконує вчасно
	Незадовільно	2–3/2–3	Здобувач планує та виконує частину завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані практичні уміння та навички, допускається грубих помилок у застосуванні філософської й наукової термінології; невчасно виконує завдання
	Незадовільно	0–1/0–1	Здобувач неправильно виконав завдання для самостійної роботи, продемонстрував незадовільне знання понятійного апарату, не зміг застосовувати теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу. Або завдання не виконане

Складання тематичного словника	Відмінно	-/5	Здобувач може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної відповіді; вільно використовує набуті теоретичні знання, філософську й наукову термінологію, проявляє творчий підхід, самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань, вільно використовує інформаційні технології, вчасно виконує завдання
	Добре	-/4	Здобувач може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; використовує набуті теоретичні знання, філософську й наукову термінологію; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань, вільно використовує інформаційні технології, але допускає несуттєві неточності, вчасно виконує завдання
	Задовільно	-/3	Здобувач самостійно застосовує алгоритм (методику) виконання завдання, відчуває труднощі у застосуванні теоретичних знань, філософської й наукової термінології, пошуку додаткової інформації, а допущені при підготовці помилки не дають можливості зробити правильні висновки; завдання виконує вчасно
	Незадовільно	-/2	Здобувач планує та виконує частину завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані практичні уміння та навички, допускається грубих помилок у застосуванні філософської й наукової термінології; невчасно виконує завдання
	Незадовільно	-/1	Здобувач неправильно виконав завдання для самостійної роботи, продемонстрував незадовільне знання понятійного апарату, не зміг застосовувати теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу. Або завдання не виконане
Опанування текстів (творів мислителів з певної теми)	Відмінно	-/5	Здобувач самостійно створює яскраве, оригінальне за думкою та оформленням висловлювання відповідно до мовленнєвої ситуації; повно, вичерпано висвітлює тему; аналізує різні погляди на той самий предмет, добирає переконливі аргументи на користь тієї чи іншої позиції, використовує набуту з різних джерел інформацію для розв'язання певних філософських проблем, цитує

			першоджерела; якісно оформлює список літератури; дотримується структури написання роботи. Робота відзначається багатством слововживання, аргументованою, граматичною правильністю та різноманітністю, стилістичною довершеністю
	Добре	-/4	Здобувач самостійно буде послідовний, повний, логічно викладений текст; загалом розкриває тему, висловлює основну думку; використовує набуту з різних джерел інформацію для розв'язання певних філософських проблем, цитує першоджерела; якісно оформлює список літератури; дотримується структури написання роботи, вдало добирає лексичні засоби, проте ще має працювати над умінням виразно висловлювати власну позицію і належно її аргументувати
	Задовільно	-/3	За обсягом робота здобувача наближається до норми, загалом є завершеною, тему значною мірою розкрито, проте вона потребує глибшого висвітлення, мають бути увиразненні основні думки, посилена єдність стилю, мовне оформлення різноманітнішим, аргументованішим, більш уваги слід приділити оформленню списку літератури
	Незадовільно	-/2	Створеному здобувачем тексту бракує зв'язності й цілісності, урізноманітнення потребує лексичне та граматичне оформлення роботи, побудоване висловлювання характеризується фрагментарністю, думки викладаються на елементарному рівні; потребує збагачення й урізноманітнення лексики, аргументованість; список літератури слід переробити
	Незадовільно	-/1	Здобувач не якісно виконав опанування тексту, продемонстрував незадовільне знання понятійного апарату, не зміг застосовувати теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу. Або завдання не виконане
Складання конспекту з додаткової й допоміжної літератури	Відмінно	-/5	Здобувач самостійно створює яскраве, оригінальне за думкою та оформленням висловлювання відповідно до мовленнєвої ситуації; повно, вичерпано висвітлює тему; аналізує різні погляди на той самий предмет, добирає переконливі аргументи на користь тієї чи іншої позиції, використовує набуту з різних джерел інформацію для розв'язання

			певних філософських проблем, цитує першоджерела; якісно оформлює список літератури. Робота відзначається багатством слововживання, аргументованістю, граматичною правильністю та різноманітністю, стилістичною довершеністю
	Добре	-/4	Здобувач самостійно буде послідовний, повний, логічно викладений текст; загалом розкриває тему, висловлює основну думку; використовує набуту з різних джерел інформацію для розв'язання певних філософських проблем, цитує першоджерела; якісно оформлює список літератури; дотримується структури написання роботи, вдало добирає лексичні засоби, проте ще має працювати над умінням виразно висловлювати власну позицію і належно її аргументувати
	Задовільно	-/3	За обсягом робота здобувача наближається до норми, загалом є завершеною, тему значною мірою розкрито, проте вона потребує глибшого висвітлення, посилена єдність стилю, мовне оформлення різноманітнішим, аргументованішим, більш уваги слід приділити оформленню списку літератури
	Незадовільно	-/2	Створеному здобувачем тексту бракує зв'язності й цілісності, урізноманітнення потребує лексичне та граматичне оформлення роботи, побудоване висловлювання характеризується фрагментарністю, думки викладаються на елементарному рівні; потребує збагачення й урізноманітнення лексика, аргументованість; список літератури слід переробити
	Незадовільно	-/1	Здобувач не якісно виконав опанування тексту, продемонстрував незадовільне знання понятійного апарату, не зміг застосовувати теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу. Або завдання не виконане

7. ШКАЛА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ

Шкала університету	В балах	За шкалою ECTS	Критерії
Відмінно – 5	90–100	A – відмінно	Завдання виконано у повному обсязі, відповіді дано на всі питання. Матеріал викладено логічно, послідовно, при цьому виявлена здатність студентів теоретичні питання підтверджувати прикладами з життя, вірно застосовуючи терміни філософії
Добре – 4	85–89 75–84	B – добре, дуже добре C – добре	Дано відповіді на декілька питань. Матеріал викладено логічно, послідовно, але студент не знає деяких визначень з тем предмету, припустив певні неточності
Задовільно – 3	65–74 60–64	D – задовільно E – задовільно	Дано відповідь на одне питання, а другі розкрито не повністю. Студент не може всебічно застосовувати знання з філософії
Незадовільно – 2	35–59	FX – незадовільно з можливістю повторно здавати	Немає відповіді на всі питання. Матеріал викладено нелогічно, без будь-якої послідовності. Є багато помилок
	1–34	F – незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Студент не володіє знанням предмету і не вміє робити висновки

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни Філософії. Київ : Мала академія Наук України, 2017. 238 с.
2. Бертран Рассел. Мистецтво філософствування. Лекція 1. Мистецтво раціонального припущення. *Актуальні проблеми духовності : зб. наук. праць* / відп. ред. Я. В. Шрамко. Кривий Ріг : КДПУ, 2017. Вип. 18. С. 81–97.
3. Бистрицький Є. Філософський дискурс: комунікація та норма. Філософська думка. 2019. № 5. С. 29–39.
4. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2018. 432 с.
5. Петрушенко В. Л. Філософія. Базовий курс : навчальний посібник. Львів : «Новий Світ-2000», 2026. 586 с.
6. Конверський А. Є. Критичне мислення. Підручник для студентів вищих навчальних закладів усіх спеціальностей. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 370 с.
7. Секундант С. Г. Історія понять як предмет історико-філософського і міждисциплінарного дослідження. Історія філософії як історія понять. Збірка наукових статей. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2019. С. 1–22.
8. Старовойтова І. І. Аналітична філософія. Еволюціонізм. Історія української філософії. Історія філософії. Методологічний анархізм. Неотомізм. Синергетика. Шовінізм. *Філософія: терміни і поняття: Навчальний енциклопедичний словник* / Під редакцією В. Л. Петрушенка. Львів : «Новий світ-2000», 2020. С. 20–21, 70–74, 110–112, 120–121, 172–175, 212, 245–246, 339–340, 454–456.
9. Стратегія сталого розвитку: Підручник / [В. М. Боголюбов, М. О. Клименко, Мельник Л. Г., О. О. Ракоїд]. За редакцією професора В. М. Боголюбова. Київ : ВЦ НУБПУ, 2018. 446 с.
10. Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія / пер. з нім. Вахтанга Кебуладзе. Київ : Дух і Літера, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2018. 544 с.
11. Філософія. Навчальний посібник / Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин-Мрачковська, О. Б. Гаєвська та ін. Київ : КНЕУ, 2019. 368 с.
12. Філософія науки : навчальний посібник / О. М. Кузь, В. Ф. Чешко. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 172 с.
13. Хамітов Н. Філософський словник. Людина і світ / Назіп В. Хамітов, Світлана А. Крилова. 2-ге вид, випр. і допов. Київ : КНТ, 2018. 193 с.
14. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей : у 5 т. / під кер. Б. Кассен ; пер. з фр. Київ : Дух і Літера, 2009–2020.

Додаткова

1. Андрущенко В. П., Губерський Л. В., Михальченко М. І. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: Підручник для вищих навч. закладів. Київ : Генеза, 2006.
2. Культурологія: базовий підручник для студентів ВНЗ / кол. авторів за ред. А.Є. Конверського: Оніщенко О. С., Попович М. В., Русін М. Ю., Старовойтова І. І. та ін. Харків : Фоліо, 2013. 863 с. (із грифом МОН України).
3. Присухін С. Філософія: Навч. посіб. У 2х ч. Ч. 1. Історія світової та української філософії у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях. Київ : КНЕУ, 2006. 208 с.
4. Присухін С. Філософія: Навч. посіб. У 2 ч. Ч. II. Система філософії у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях. Київ : КНЕУ, 2006. 168 с.
5. Філософія як історія філософії: підручник / за ред. В. І. Ярошевця. Київ: Центр учб. літ., 2012. 648 с.
6. Філософська думка в Україні. Біобібліографічний словник. / Авт. кол.: В. С. Горський, М. Л. Ткачук, В. М. Нічик та ін. Київ : «Пульсари», 2002. 242 с. URL: <http://litopys.org.ua/fdm/fdm.htm>
7. Філософія : хрестоматія (від витоків до сьогодення) : навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л. В. Губерського. 2-ге вид. , стер. Київ : Знання, 2012. 621 с.
8. Філософія. Хрестоматія: Навчальний посібник. За ред. Дротянко Л. Г., Матюхіної О. А., Онопрієнко В. І. Київ : Вид-во НАУ, 2009. 244 с.
9. Філософія: хрестоматія : у 2 т. Т. 2. Теоретична та практична філософія : навч. посіб. для бакалаврів / О. В. Комар, А. А. Кравчук, О. В. Руденко та ін.; заг. ред. д-ра філос. наук, проф. І. С. Добронравової. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2010. 431 с.
10. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

Методичне забезпечення

1. Старовойтова І. І. Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія» для ОПП 111 «Математика». Одеса : ОНУ, 2022. 20с.
URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1h8Fo7MJ-XQCqC9SqPtfQWANWi2xxR5Pn>
2. Старовойтова І. І. Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія» для ОПП 113 «Прикладна математика». Одеса : ОНУ, 2022. 17 с.
URL: https://drive.google.com/drive/folders/1VhCG_alX031UJXp9F09dGLmXlbVlacE3

3. Старовойтова І. І. Силабус курсу «Філософія» для ОПП 111 «Математика».
4. Старовойтова І. І. Силабус курсу «Філософія» для ОПП 113 «Прикладна математика».
5. Старовойтова І. І. Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія» для ОПП 122 «Комп'ютерні науки». Одеса : ОНУ, 2023. 20 с.
URL: https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/fmfit/nachalni_materiali/obovyazkovi/122_comp_nauk_bak/ok4_filosofiya_rp_op2023.pdf
6. Старовойтова І. І. Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія» для ОПП 123 «Комп'ютерна інженерія». Одеса : ОНУ, 2023. 20 с.
URL: https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/fmfit/nachalni_materiali/obovyazkovi/123/2023_2024/ok04opp2019_filosofiya_rp2023.pdf
7. Старовойтова І. І. Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія» для ОПП 126 «Інформаційні системи та технології». Одеса : ОНУ, 2022. 20 с.
URL: https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/edu-programm/fmfit/obovyazkovi/126_info_system_bak/opp_2017_ok5_filosofiya_rp.pdf
8. Старовойтова І. І. Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія» для ОПП 104 «Фізика та астрономія». Одеса : ОНУ, 2022. 20 с.
URL: https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/edu-programm/fmfit/obovyazkovi/104_fizika_astronomia/ok3_filosofia.pdf
9. Силабус навчальної дисципліни «Філософія» для спеціальності 122 – Комп'ютерні науки.
10. Силабус навчальної дисципліни «Філософія» для спеціальності 123 – Комп'ютерна інженерія.
11. Силабус навчальної дисципліни «Філософія» для спеціальності 126 – Інформаційні системи та технології.
12. Силабус навчальної дисципліни «Філософія» для спеціальності 104 – Фізика та астрономія.
13. Старовойтова І. І. Історія філософії України : метод. вказівки з курсу «Історія філософії України» для студентів спец. «Філософія» ф-ту історії та філософії ОНУ ім. І. І. Мечникова. ОНУ ім. І. І. Мечникова, Ф-т історії та філософії. Одеса : Одеський нац. ун-т, 2019. 71 с. : табл.
URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/28399>
14. Старовойтова І. І. Соціальна філософія : метод. вказівки з курсу «Соціальна філософія» (програма, плани семінар. занять, літ., завдання...) для студентів спец. «Філософія» ф-ту історії та філософії ОНУ ім. І. І. Мечникова. ОНУ ім. І. І. Мечникова, Ф-т історії та філософії. Одеса : Одеський нац. ун-т, 2019. 96 с. : табл. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/28398>

Електронні інформаційні ресурси

1. Наукова бібліотека ОНУ імені І. І. Мечникова.
URL: <http://lib.onu.edu.ua/>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
URL: <http://www.nbu.gov.ua/>
3. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
URL: <http://www.library.univ.kiev.ua/>
4. Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.
URL: <http://www.filosof.com.ua/>
5. Найвидатніші філософи світу та України.
URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html>
6. Електр. бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського фак. Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/index.html>
7. Філософська енциклопедія Станфордського університету.
URL: <http://plato.stanford.edu/>

Навчальне видання

ФІЛОСОФІЯ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до курсу

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей 104 Фізика та астрономія, 111 Математика, 113 Прикладна математика, 122 Комп'ютерні науки, 123 Комп'ютерна інженерія, 126 Інформаційні системи та технології факультету математики, фізики та інформаційних технологій

Електронне практичне видання

Укладач:

Старовойтова Ірина Іванівна

В авторській редакції

Затв. авт. 04.05.2026. Шрифт Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним забезпеченням для читання файлів формату PDF.
Обсяг 0,8 МБ. Зам. № 3127.

Видавець:

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
вул. Змієнка Всеволода, буд. 2, м. Одеса, 65082, Україна
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8592 від 23.03.2026 р.
Тел.: (048) 723 28 39, e-mail: druk@onu.edu.ua